

УДК 330.341

Категоріально-понятійний апарат в теорії розвитку інноваційних кластерів

Фарат О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національного університету «Львівська політехніка»

У статті проведений аналіз нормативно-правової та наукової літератури щодо функціонування кластерних об'єднань. Запропонований понятійно-категоріальний апарат, який рекомендується розглядати як доповнення до вітчизняного господарського, податкового та інвестиційного законодавства. Виявлено недоліки у вітчизняному нормативно-правовому полі щодо забезпечення розвитку кластерних об'єднань підприємств в Україні. Визначені напрями можливого усунення недоліків правового поля, що дозволить сформулювати сприятливе інституційне середовище для розвитку кластерної парадигми в Україні.

Ключові слова: кластерне об'єднання, господарське законодавство, податкове законодавство, інвестиційне законодавство, інноваційний кластер.

Фарат А.В. КАТЕГОРИАЛЬНЫЙ АППАРАТ В ТЕОРИИ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ КЛАСТЕРОВ

В статье проведен анализ нормативно-правовой и научной литературы по функционированию кластерных объединений. Предложенный -категориальный аппарат, который рекомендуется рассматривать как дополнение к отечественному хозяйственному, налоговому и инвестиционному законодательству. Выявлены недостатки в отечественном нормативно-правовом поле по обеспечению развития кластерных объединений предприятий в Украине. Определены направления возможного устранения недостатков правового поля, что позволит сформировать благоприятную институциональную среду для развития кластерной парадигмы в Украине.

Ключевые слова: кластерное объединение, хозяйственное законодательство, налоговое законодательство, инвестиционное законодательство, инновационный кластер.

Farat O.V. CATEGORICAL-CONCEPTUAL APPARATUS IN THE THEORY OF THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE CLUSTERS

The analysis of the legal and scientific literature on the functioning of the cluster associations was conducted in the article. The proposed categorical-conceptual apparatus, which is recommended to consider as an addition to national economic, tax and investment laws. Weaknesses were revealed in domestic regulatory and legal framework that is to ensure the development of cluster associations of enterprises in Ukraine. The areas of possible corrections of the legal framework were identified that will create a favorable institutional environment for the development of cluster paradigm in Ukraine.

Keywords: cluster associations, business law, tax law, investment law, innovation cluster.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Світова практика засвідчує, що кластерні об'єднання підприємств є головною рушійною силою розвитку інноваційної економіки, так як за своєю суттю це господарюючі суб'єкти, що характеризуються здійсненням інноваційно-орієнтованої господарської діяльності. Однак сьогодні в Україні є низка проблем системного характеру, яка не лише зумовлює відсутність конструктивної концепції розвитку кластерної парадигми в Україні, а й негативного відображається на можливостях як кісного та кількісного зростання економіки, а саме [8]:

1. Невизначеність засад державної політики в інноваційній сфері щодо функціонування ринку інновацій та технологій, формування інноваційної культури.

2. Відсутність системного підходу щодо визначення пріоритетів державної політики в інноваційній сфері, державного замовлення на інноваційну продукцію.

3. Суб'єктивний підхід до забезпечення розвитку інноваційної діяльності, нехтування принципом наукового обґрунтування стратегічних рішень щодо розвитку національної економіки.

4. Недосконалість законодавства в інноваційній сфері, відсутність механізму стимулювання до створення, виробництва та споживання інноваційної продукції і внаслідок цього – низька привабливість інноваційної сфери для венчурного капіталу, низький рівень комерціалізації науково-технічних розробок та винаходів.

5. Низька ефективність фінансових інструменту та механізму, а також виконання держав-

них програм та здійснення заходів у інноваційній сфері, функціонування державних та приватних об'єктів інноваційної інфраструктури.

6. Нескоординованість інвестиційної та інноваційної державної політики, розпорошеність відповідних фінансових ресурсів, недосконалість статистичних методів проведення оцінки стану провадження інноваційної діяльності.

7. Невизначеність принципів та механізму державно-приватного партнерства в інноваційній сфері, засад створення та функціонування технологічних платформ (об'єднання органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, наукових і виробничих організацій та установ для розв'язання проблем певної галузі).

8. Низький рівень провадження інноваційної діяльності підприємств незалежно від форми власності.

9. Відсутність ефективного механізму розподілу результатів інтелектуальної праці між винахідником, юридичною особою, в якій він працює, та державою.

10. Низький рівень міжнародного співробітництва в інноваційній сфері.

Саме ці системні проблеми сьогодні є ключовими перепонами на шляху інноваційного розвитку вітчизняної економіки, в т. ч. шляхом поглибленої інтеграції кластерної парадигми у все більшу кількість видів економічної діяльності, що визначені державними класифікаторами.

Головною ж системною проблемою розвитку кластерів в Україні є відсутність нормативно-закріпленого понятійно-категоріального апарату щодо діяльності кластерів. Відсутність даного поняття у господарському законодавстві утруднює можливості чіткого визнання господарського об'єднання кластером. Що ж стосується податкового законодавства, то у ньому відсутні механізми оподаткування кластерів, не визначено податкових преференцій для таких об'єднань, що є особливо актуально для стимулювання розвитку кластерів, які здійснюють інтенсивну інноваційну діяльність.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Генезис поняття «кластер» досліджується у значній кількості праць вітчизняних та зарубіжних науковців, однак не у всіх них детально розкриваються механізми їх функціонування як економічних суб'єктів. Сучасна нормативно-правова база господарського [1], податкового [2] та інвестиційного законодавства [4] в Україні чітко не прописує жодного механізму створення, функціонування та розвитку кластерів в Україні. Тому у даній

статті було визначені ключові поняття, якими необхідно доповнити законодавство України щодо розвитку кластерів комплексний понятійно-категоріальний апарат стимулювання розвитку кластерів в Україні, законодавче закріплення якого у відповідних нормативно-правових актах надасть можливість створити повноцінне інституційне середовище для ефективного функціонування кластерних об'єднань підприємств в Україні.

Формулювання цілей дослідження. Ціллю дослідження є виявлення недоліків у вітчизняному нормативно-правовому полі, щодо забезпечення розвитку кластерних об'єднань підприємств в Україні з подальшим визначенням шляхів їх можливого усунення, що в кінцевому результаті дозволить сформулювати сприятливого інституційного середовища для розвитку кластерної парадигми в Україні.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Ключова роль в забезпеченні ефективного інноваційного розвитку промисловості залежить від здійснюваної державою інноваційної політики та ресурсів, які є доступними для інноваційного розвитку. Сьогодні в Україні на законодавчому рівні затверджено питання забезпечення розвитку національної інноваційної системи, яка, своєю чергою, містить декілька підсистем, а саме [5]:

1. Державного регулювання, що складається із законодавчих, структурних і функціональних інституцій, які встановлюють та забезпечують дотримання норм, правил, вимог в інноваційній сфері та взаємодію всіх підсистем національної інноваційної системи.

2. Освіти, що включає в себе вищі навчальні заклади, науково-методичні та методичні установи, науково-виробничі підприємства, державні і місцеві органи управління освітою, а також навчальні заклади, які проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів.

3. Генерації знань, яка включає наукові установи та організації незалежно від форми власності, які проводять наукові дослідження і розробки та створюють нові наукові знання і технології, державні наукові центри, академічні та галузеві інститути, наукові підрозділи вищих навчальних закладів, наукові та конструкторські підрозділи підприємств.

4. Інноваційної інфраструктури, до якої входять виробничо-технологічна, фінансова, інформаційно-аналітична та експертно-консалтингова складові, а також з технополіси, технологічні та наукові парки, інноваційні центрів та центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори

та інноваційні структури інших типів; інформаційні мережі науково-технічної інформації, експертно-консалтингові та інжинірингові фірми, інституційні державні та приватні інвестори.

5. Виробництва, що складається з організацій та підприємств, які виробляють іннова-

ційну продукцію і надають послуги та (або) є споживачами технологічних інновацій.

Всі з вищеперерахованих складових розвиваються дуже повільно, що головним чином зумовлено недосконалим механізмом функціонування трансферу технологій, недо-

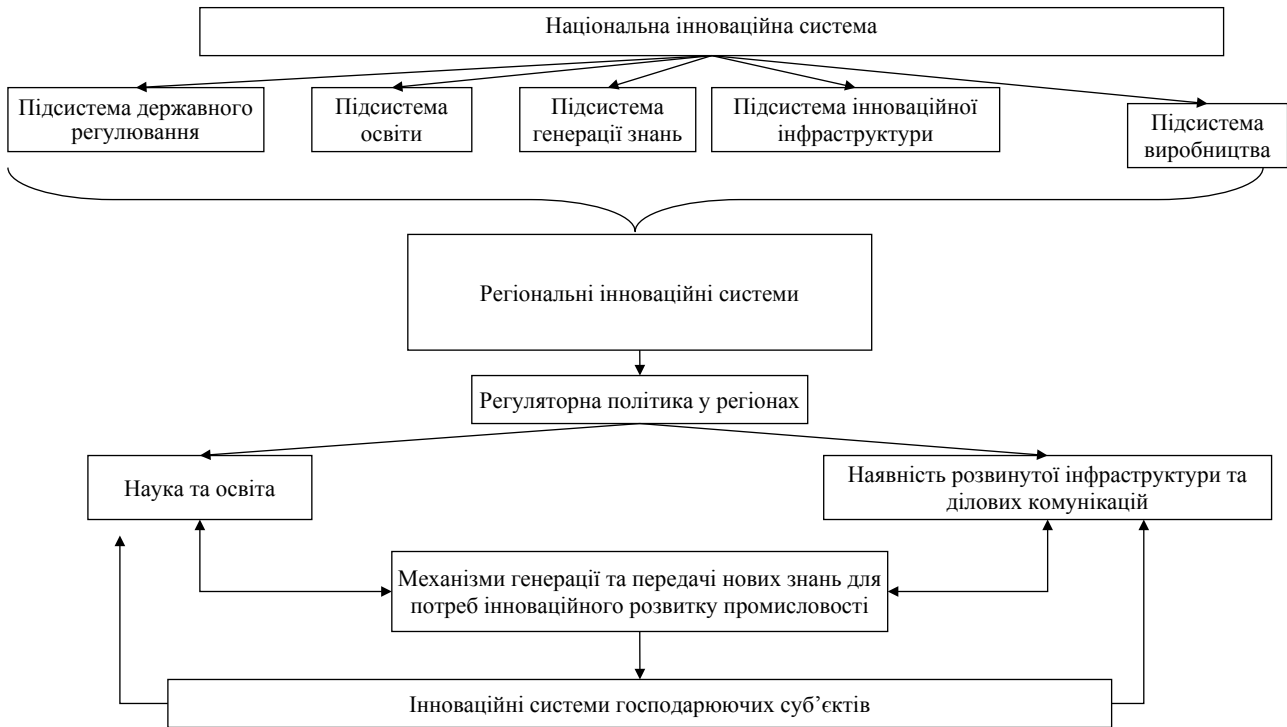

Рис. 1.1. Взаємозв'язок між ключовими категоріями інноваційного кластеру

Джерело: авторська розробка на основі [5; 6; 7]

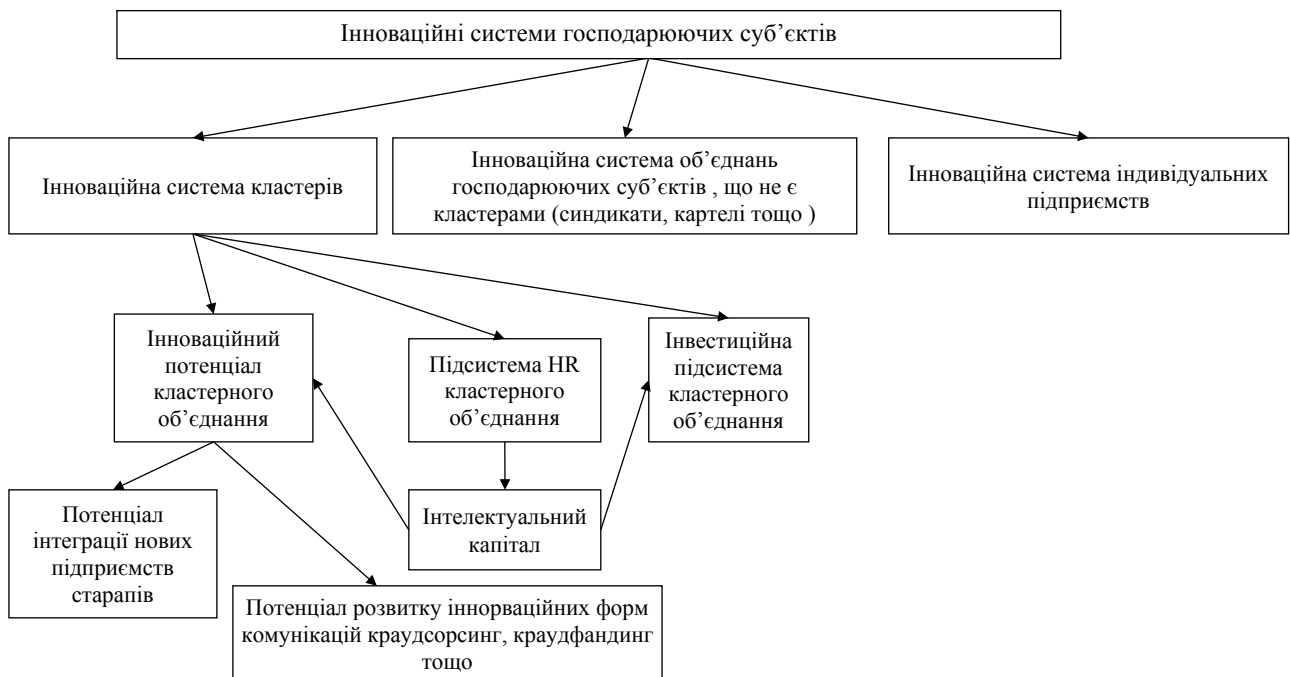

Рис. 1.2. Причинно-наслідковий зв'язок між ключовими категоріями інноваційного кластеру

Джерело: авторська розробка на основі [5; 6; 7] (продовження)

статнього фінансування науки, майже повною відсутністю істотних державних преференцій для підприємств, що здійснюють активну інноваційну діяльність.

Розглянемо необхідні доповнення зокрема у господарському, податковому та інвестиційному законодавстві України, щодо стимулювання розвитку кластерної парадигми в Україні на основі чого і сформуємо ключовий понятійно-категоріальний апарат розвитку кластерів в Україні.

Отже в Господарському кодексі України [1] в главі 12 «Об'єднання підприємств» зазначено, визначення поняття об'єднання підприємств та форми об'єднань, що є законодавчо закріпленими в Україні, а саме: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання підприємств, передбачені законом, якими також можуть бути союзи, спілки, асоціації підприємців тощо. Спільною ознакою всіх цих понять є те, що передбачають об'єднання декількох підприємств, частково спільною ознакою є наявність або відсутність у таких об'єднань статуту, повністю відмінними ознаками є термін створення об'єднання на постійній основі, чи для виконання певного завдання, можливості об'єднання підприємств однієї чи декількох галузей та ін.

Схематично термінологічний апарат, яким доцільно доповнити вітчизняне господарське, податкове та інвестиційне законодавство представлено на рис. 2.

Необхідність реалізації даних доповнень в законодавстві підтверджується і експертними

висновками фахівців, що були висвітлені на засіданні круглого столу Інституту законодавства Верховної Ради України у 2011 р. згідно них ключовими перепонами на шляху розвитку кластерів в Україні є: відсутність відповідного нормативно-правового забезпечення; відсутність достатнього інформаційного забезпечення; відсутність система навчання; відсутність належної державної підтримки [3].

Тому лише при наявності збалансованого інституційного середовища, у якому чітко регламентуються господарські, податкові та інвестиційні аспекти функціонування кластерів, дана форма спільного бізнесу розвиватиметься високоефективно. У повноваженнях державних органів влади необхідно чітко прописати їх функціональні обов'язки щодо сприяння розвитку кластерної парадигми в Україні, зокрема це стосується регіональних центрів з інвестицій та розвитку, обласних, місцевих та районних держадміністрацій, профільних міністерств тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нами було запропоновано ключові поняття, якими необхідно доповнити законодавство України щодо розвитку кластерів, визначено понятійно-категоріальний апарат розвитку кластерів в Україну, який розглянуто як системну доповнення низки нормативно-правових актів України, щодо створення можливостей функціонування кластерів, оскільки відсутність чіткого нормативного-забезпечення розвитку кластерів є однією із ключових перепон на шляху їх розвитку в Україні.

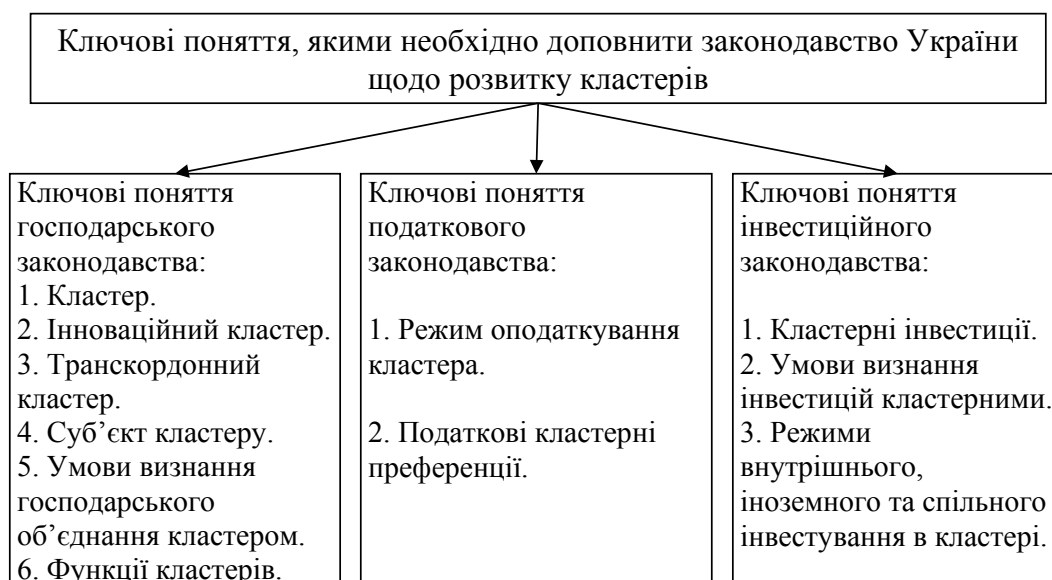

Рис. 2. Ключові поняття, якими необхідно доповнити законодавство України щодо розвитку кластерів

Джерело: авторська розробка

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарський кодекс України / Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Податковий кодекс України / Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Правова база розвитку кластеризації економіки / Круглий стіл в інституті законодавства Верховної Ради України // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ucluster.org/blog/2011/06/kruglijj-stil-v-institutii-zakonodavstva-verkhovno>.
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність» / Верховна Рада України; Закон від 18.09.1991 № 1560-XII // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/page2>.
5. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи / Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 17.06.2009 № 680-р // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/680-2009>.
6. Яворський М. Місія та цілі регіональної інноваційної системи (РІС) / М. Яворський // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cstei.lviv.ua/upload/pub/seminar/1241697545_58.pdf.
7. Федулова Л. І. Концептуальні засади формування інноваційної системи підприємств / Л. І. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 10. – С. 195-205.
8. Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері / Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 10.09.2012 № 691-р // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/691-2012>.